УДК 351.07:332.14:339.923
DOI:10.32782/2415-8240-2026-109-2-978-994

БАР'ЄРИ ТА ДРАЙВЕРИ РЕАЛІЗАЦІЇ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

BARRIERS AND DRIVERS OF CROSS-BORDER COOPERATION IMPLEMENTATION IN THE SYSTEM OF STATE REGIONAL POLICY

Яцкевич Інна Володимирівна,
доктор економічних наук, професор,
професор кафедр менеджменту і маркетингу,
Одеська державна академія будівництва та архітектури,
ORCID: https://orcid.org/0000-0003-0210-6135

Yatskevych Inna,
Odesa State Academy of Civil Engineering and Architecture

У роботі обґрунтовано, що транскордонне співробітництво сприяє зменшенню просторових диспропорцій, підвищенню конкурентоспроможності прикордонних територій, розвитку транспортної, соціальної та інженерної інфраструктури, залученню міжнародної технічної допомоги, активізації міжмуніципальних партнерств і посиленню стійкості регіонів до кризових явищ. Уточнено місце транскордонного співробітництва у системі державної регіональної політики та показано його роль у забезпеченні багаторівневої взаємодії між центральними органами виконавчої влади, регіональними адміністраціями, органами місцевого самоврядування, міжнародними організаціями та інституціями громадянського суспільства.

Методологічну основу дослідження становить комплекс загальнонаукових і спеціальних методів, зокрема аналізу та синтезу, систематизації, класифікації, порівняльного і контент-аналізу, а також логіко-структурного узагальнення. Інформаційною базою стали нормативно-правові акти України, положення Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки, Державної програми розвитку міжнародного територіального співробітництва України на 2025–2027 роки, документи Європейського Союзу та матеріали реалізації програм Interreg NEXT на кордонах України з Польщею, Румунією, Угорщиною і Словаччиною.

За результатами дослідження систематизовано основні драйвери реалізації транскордонного співробітництва та виокремлено ключові бар'єри транскордонної взаємодії.

Обґрунтовано пріоритетні напрями вдосконалення механізму державного регулювання транскордонного співробітництва. До них віднесено посилення інституційної спроможності територіальних громад, розвиток мережі агенцій

регіонального розвитку і центрів підтримки міжнародних проєктів, удосконалення механізмів державного та місцевого співфінансування, гармонізацію прикордонних, митних і санітарних процедур із нормами Європейського Союзу, розвиток цифрових платформ координації, реєстрів проєктів і систем моніторингу, а також інтеграцію завдань повоєнного відновлення до програм транскордонного співробітництва.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості їх використання органами державної влади, місцевого самоврядування, агенціями регіонального розвитку та іншими учасниками транскордонних програм під час стратегічного планування, підготовки проєктних заявок, формування партнерств, управління ризиками та оцінювання результативності транскордонних ініціатив.

Ключові слова: транскордонне співробітництво, державна регіональна політика, єврорегіон, Interreg NEXT, децентралізація, транскордонний регіон, бар'єри розвитку, драйвери розвитку, європейська інтеграція.

The paper demonstrates that cross-border cooperation helps to reduce spatial disparities, enhance the competitiveness of border areas, develop transport, social and engineering infrastructure, attract international technical assistance, revitalise inter-municipal partnerships and strengthen regions' resilience to crises.

The conceptual and legal foundations of cross-border cooperation, as defined by the Law of Ukraine 'On Cross-Border Cooperation', the European Framework Convention on Transfrontier Co-operation between Territorial Communities or Authorities, the Association Agreement between Ukraine and the European Union, and strategic and policy documents in the field of regional development, are set out. The study clarifies the place of cross-border cooperation within the system of state regional policy and demonstrates its role in ensuring multi-level interaction between central executive bodies, regional administrations, local self-government bodies, international organisations and civil society institutions.

The methodological basis of the study consists of a set of general scientific and specialised methods, in particular analysis and synthesis, systematisation, classification, comparative and content analysis, as well as logical-structural generalisation. The information base comprises the regulatory and legal acts of Ukraine, the provisions of the State Strategy for Regional Development for 2021–2027, the State Programme for the Development of Ukraine's International Territorial Cooperation for 2025–2027, European Union documents, and materials relating to the implementation of Interreg NEXT programmes along Ukraine's borders with Poland, Romania, Hungary and Slovakia.

Based on the study's findings, the main drivers of cross-border cooperation have been systematised; these include institutional and legal, financial and economic, infrastructural, socio-cultural, and security and humanitarian factors. It has been established that their positive impact is evident in the expansion of local authorities' powers, access to grant funding, the development of border infrastructure, the

strengthening of people-to-people contacts, and the reorientation of joint projects towards ensuring humanitarian, logistical and social resilience.

At the same time, key barriers to cross-border cooperation have been identified: regulatory and legal, institutional and administrative, financial, infrastructural, security-related, socio-cultural and communication-related. It has been demonstrated that their combined impact reduces communities' ability to participate in international programmes, complicates the preparation of project proposals, increases administrative and financial costs, and heightens the risks associated with implementing joint initiatives.

Particular attention is paid to the transformation of the geography and content of cross-border cooperation as a result of the full-scale war. It is shown that the suspension of cooperation with the Russian Federation and the Republic of Belarus is accompanied by a strengthening of the Western dimension of cooperation with EU Member States, as well as the emergence of new challenges related to humanitarian aid, support for internally displaced persons, the development of logistics corridors, civil protection, the restoration of critical infrastructure, and the preparation of border territories for post-war reconstruction.

Priority areas for improving the mechanism of state regulation of cross-border cooperation are identified. These include strengthening the institutional capacity of local authorities, developing a network of regional development agencies and centres for supporting international projects, improving mechanisms for state and local co-financing, harmonising border, customs and sanitary procedures with European Union standards, developing digital platforms for coordination, project registers and monitoring systems, as well as the integration of post-war reconstruction tasks into cross-border cooperation programmes.

The practical significance of the results obtained lies in their potential use by state authorities, local authorities, regional development agencies and other participants in cross-border programmes during strategic planning, the preparation of project applications, the formation of partnerships, risk management and the evaluation of the effectiveness of cross-border initiatives.

Key words: cross-border cooperation, state regional policy, Euroregion, Interreg NEXT, decentralisation, cross-border region, barriers to development, drivers of development, European integration.

Вступ. Транскордонне співробітництво є одним із визнаних у світовій практиці інструментів регіонального розвитку, який дає змогу прикордонним територіям долати периферійність свого географічного положення, спільно розв'язувати екологічні, інфраструктурні, соціальні та економічні проблеми, а також слугує майданчиком практичної євроінтеграції. Для України, що межує з чотирма державами – членами Європейського Союзу (ЄС) (Польщею, Угорщиною, Словаччиною, Румунією) [1], розвиток транскордонного співробітництва набуває особливого значення у контексті реалізації курсу на європейську інтеграцію, зафіксованого в Угоді про асоціацію між Україною та

ЄС, зокрема у главі 27 [2], присвяченій транскордонному та регіональному співробітництву.

Водночас повномасштабне вторгнення російської федерації суттєво трансформувало умови реалізації транскордонного співробітництва: частина традиційних напрямів взаємодії (з республікою білорусь і російською федерацією) було призупинено, натомість зросло значення західного вектора співпраці – передусім із Польщею, Румунією, Словаччиною та Угорщиною, – яке доповнилося новими завданнями: логістичною підтримкою, прийомом вимушених переселенців, відбудовою прикордонної інфраструктури. У цих умовах актуалізується потреба системного аналізу чинників, які стимулюють (драйверів) або стримують (бар'єрів) реалізацію транскордонного співробітництва в межах державної регіональної політики України.

Огляд літератури. Проблематика транскордонного співробітництва як складової державної регіональної політики традиційно перебуває у полі зору вітчизняних і зарубіжних дослідників регіональної економіки, публічного управління, просторового розвитку та європейської інтеграції.

Теоретико-методологічні основи дослідження транскордонного співробітництва в Україні значною мірою сформовано у працях Н. Мікули. Дослідниця розглядає його як систему економічних, соціальних, культурних, екологічних та організаційних зв’язків між територіальними громадами й регіональними органами влади суміжних держав. Особливу увагу в її роботах приділено організаційно-економічним механізмам транскордонної взаємодії, ролі єврорегіонів, інституційним формам партнерства та впливу співробітництва на розвиток прикордонних територій [3; 4]. У роботі [4] Н. Мікула та В. Толкованова систематизовано європейські практики транскордонного співробітництва, охарактеризовано його нормативно-правові й організаційні засади, а також визначено роль місцевого самоврядування у формуванні сталих транскордонних зв’язків.

Вагомий внесок у дослідження сучасних механізмів транскордонної взаємодії зроблено у працях, присвячених державному регулюванню та інституційному забезпеченню співробітництва. Зокрема, Л. Олдак акцентує увагу на недостатній узгодженості державної політики, обмеженій інституційній спроможності регіональних і місцевих органів влади та наявності адміністративних перешкод, які не дозволяють повною мірою використовувати транскордонне співробітництво як інструмент розвитку громад [5]. У дослідженні А. Дунської та співавторів транскордонне співробітництво трактується як важливий напрям євроінтеграції та фактор підвищення регіональної конкурентоспроможності, результативність якого залежить від макроекономічної стабільності, соціального капіталу, інвестиційної активності й ефективності державно-приватного партнерства [6].

Окремий напрям вітчизняних досліджень становить аналіз європейського досвіду функціонування транскордонних регіонів. В. Головчанська підкреслює, що європейська модель транскордонного співробітництва ґрунтується на багаторівневому управлінні, інституціоналізації партнерських відносин,

використанні фінансових інструментів ЄС та активній участі органів місцевого самоврядування [7]. У сучасних наукових працях також наголошується на важливості інструментів доброго врядування Ради Європи, які сприяють формуванню інституційної довіри, підвищенню якості управління та розвитку міжмуніципальної й транскордонної кооперації [8].

У зарубіжній науковій літературі фундаментальне значення мають праці М. Перкманна, який досліджував причини виникнення та поширення транскордонних регіонів у Європі. Науковець довів, що розвиток єврорегіонів визначається не лише географічною близькістю, а й інституційною активністю місцевих органів влади, підтримкою з боку європейських фондів, наявністю стабільних організаційних структур та включенням транскордонної взаємодії у систему багаторівневого управління [9]. Транскордонні регіони в його концепції розглядаються як локальні інституції публічного управління, що здатні забезпечувати координацію дій субнаціональних учасників і сприяти зменшенню бар'єрного впливу державного кордону.

Подальший розвиток теоретичних підходів відображено у працях К. Сона, який запропонував розглядати кордон не лише як адміністративну або просторову перешкоду, а і як ресурс соціально-економічного та політичного розвитку. Згідно з цим підходом, рівень транскордонної інтеграції залежить від здатності регіональних акторів використовувати економічні, інституційні, символічні й культурні особливості прикордонного положення для формування спільних проєктів і стратегій розвитку [10].

Значна частина зарубіжних досліджень присвячена визначенню конкретних бар'єрів транскордонної взаємодії. Так, у дослідженні чесько-польського прикордоння встановлено, що відмінності адміністративних систем, повноважень органів влади, процедур планування та фінансування суттєво ускладнюють реалізацію спільних ініціатив навіть за наявності розвинених інституцій співробітництва [11]. Дослідження функціонування єврорегіонів також підтверджують важливість інституційної довіри, соціального капіталу, спільної культурної ідентичності та узгодженості стратегічних пріоритетів для забезпечення сталого розвитку прикордонних територій [12].

Економічний вимір транскордонної взаємодії представлено у роботах, у яких оцінюється її вплив на регіональне зростання. Зокрема, доведено, що відкритість кордонів та інтенсивність співпраці можуть позитивно впливати на економічну динаміку європейських прикордонних регіонів, однак отриманий ефект залежить від якості інфраструктури, інституційної сумісності та рівня інтегрованості місцевих ринків [13].

Аналіз наукових публікацій дає змогу зробити висновок, що у вітчизняній і зарубіжній літературі достатньо ґрунтовно досліджено сутність транскордонного співробітництва, його інституційні форми, економічне значення, європейський досвід і галузеві напрями реалізації. Водночас драйвери та бар'єри транскордонної взаємодії здебільшого розглядаються фрагментарно: у межах окремого єврорегіону, конкретної програми, галузі або групи інституційних проблем. Недостатньо розробленим залишається

комплексний підхід до їх систематизації в контексті цілісної державної регіональної політики України.

Окремої наукової уваги потребує врахування змін, спричинених трансформацією механізмів фінансування транскордонних програм та повномасштабною війною. Воєнні загрози змінили географію, пріоритети й зміст транскордонного співробітництва, посилили роль безпекових, гуманітарних, логістичних та відновлювальних проєктів. Тому комплексне визначення драйверів і бар'єрів транскордонного співробітництва та обґрунтування напрямів удосконалення державної регіональної політики становлять актуальне наукове і практичне завдання.

Методика досліджень. Методика дослідження ґрунтується на застосуванні комплексу загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання, використання яких забезпечило комплексний аналіз розвитку транскордонного співробітництва в системі державної регіональної політики України. Метод аналізу та синтезу використано для узагальнення наукових підходів до трактування сутності транскордонного співробітництва, визначення його місця у системі державної регіональної політики та формування теоретичних засад дослідження.

Системний підхід застосовано для розгляду транскордонного співробітництва; метод контент-аналізу використано для дослідження нормативно-правових актів України, положень Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, державних стратегічних документів, програм ЄС Interreg NEXT, а також результатів сучасних наукових досліджень з проблематики транскордонного співробітництва. Методи порівняльного аналізу та узагальнення дали змогу зіставити вітчизняний і європейський досвід організації транскордонної взаємодії, визначити особливості сучасного етапу її розвитку та виявити основні тенденції трансформації в умовах європейської інтеграції та воєнного стану.

Метод класифікації та систематизації – дозволив структурувати драйвери й бар'єри транскордонного співробітництва; логіко-структурний метод – обґрунтування пріоритетних напрямів удосконалення державної регіональної політики у сфері транскордонного співробітництва та формування практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності реалізації транскордонних проєктів в умовах сучасних викликів.

Під час підготовки рукопису генеративні інструменти штучного інтелекту / ШІ-асистовані технології не використовувалися.

Метою статті є систематизація та поглиблений аналіз бар'єрів і драйверів реалізації транскордонного співробітництва в системі державної регіональної політики України, а також обґрунтування напрямів удосконалення механізму державного регулювання цієї сфери в умовах децентралізації та європейської інтеграції.

Результати досліджень. Транскордонне співробітництво в Україні визначається як спільні дії, спрямовані на встановлення й поглиблення економічних, соціальних, науково-технічних, екологічних, культурних та інших

відносин між територіальними громадами, їхніми представницькими органами, місцевими органами виконавчої влади України та відповідними органами влади суміжних держав у межах компетенції, визначеної їхнім національним законодавством. Нормативно-правовою основою транскордонного співробітництва є профільний Закон України «Про транскордонне співробітництво» [1], Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями (Мадридська конвенція) [14] та протоколи до неї, а також двосторонні міжурядові угоди України з Польщею, Угорщиною, Словаччиною, Румунією та Молдовою.

У системі державної регіональної політики транскордонне співробітництво інтегроване як окремий пріоритетний напрям. Так, Державна стратегія регіонального розвитку на 2021–2027 роки [15] визначає розбудову партнерств, розвиток міжмуніципального, міжрегіонального та транскордонного співробітництва одним з основних пріоритетів регіонального розвитку, а інструментом його практичної реалізації є Державна програма розвитку міжнародного територіального співробітництва на 2025–2027 роки [16], затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 12 грудня 2025 р. № 1647, яка прийшла на зміну попередній Державній програмі розвитку транскордонного співробітництва на 2021–2027 роки [17]. На організаційному рівні транскордонне співробітництво реалізується через єврорегіони (зокрема «Буг», «Карпатський єврорегіон», «Нижній Дунай», «Верхній Прут», «Дніпро»), робочі спільноти та угоди про партнерство між суміжними адміністративно-територіальними одиницями.

Практичним інструментом фінансування транскордонного співробітництва на західному кордоні України є програми Interreg NEXT [18], що фінансуються з бюджету Європейського Союзу в межах політики згуртованості. Програма Interreg NEXT Польща–Україна на 2021–2027 роки, схвалена Європейською Комісією 30 листопада 2022 року, має загальний бюджет 187,4 млн євро (з яких 170,3 млн євро спрямовано безпосередньо на фінансування проєктів) і реалізується за пріоритетами «Довкілля», «Охорона здоров'я», «Туризм», «Співпраця» та «Кордони». Аналогічні програми діють на кордонах з Угорщиною, Словаччиною та Румунією (програма Угорщина–Словаччина–Румунія–Україна) та з Румунією окремо. Важливо зазначити, що після повномасштабного вторгнення співробітництво в рамках програм за участю республіки білорусь та російської федерації було призупинено, а ресурси й пріоритети програм з ЄС переорієнтовано на підтримку регіонів, що постраждали від війни.

Ефективність розвитку транскордонного співробітництва значною мірою визначається сукупністю чинників, які формують сприятливі умови для ініціювання, реалізації та масштабування спільних проєктів між прикордонними територіями. Практика реалізації програм транскордонного співробітництва України та країн ЄС свідчить, що рушійні чинники мають комплексний характер і охоплюють інституційні, економічні, інфраструктурні, соціокультурні та безпекові аспекти.

Аналіз практики функціонування єврорегіонів, реалізації програм Interreg NEXT, програм прикордонного співробітництва Європейс ЄС та діяльності українських територіальних громад дозволяє стверджувати, що розвиток транскордонного співробітництва формується під впливом комплексу взаємопов'язаних драйверів. Вони забезпечують інституційні, фінансові, організаційні та соціальні передумови для реалізації спільних проєктів і визначають рівень активності прикордонних територій у міжнародній співпраці.

Зазначені драйвери дозволяють визначити ключові напрями державної регіональної політики та окреслити фактори, що найбільшою мірою впливають на результативність транскордонної взаємодії, табл. 1.

Таблиця 1. Основні драйвери розвитку транскордонного співробітництва в системі державної регіональної політики

Група драйверів	Основний зміст	Вплив на розвиток транскордонного співробітництва
Інституційно-правові	Наявність спеціального законодавства, імплементація положень Угоди про асоціацію Україна–ЄС, функціонування єврорегіонів, розвиток міжмуніципального співробітництва та децентралізації	Формують нормативно-правове середовище для реалізації транскордонних ініціатив, розширюють повноваження громад та спрощують механізми міжнародної взаємодії
Фінансово-економічні	Доступ до грантового фінансування (Interreg NEXT), підтримка міжнародних донорів і фінансових організацій, залучення інвестицій та міжнародної технічної допомоги	Забезпечують ресурсну базу для реалізації проєктів, підвищують фінансову спроможність громад та стимулюють інвестиційну активність
Інфраструктурні	Модернізація транспортної, прикордонної, інженерної та цифрової інфраструктури, розвиток пунктів пропуску	Покращують транспортну доступність, підвищують мобільність населення і товарів, створюють умови для економічної інтеграції прикордонних територій
Соціокультурні	Спільна історико-культурна спадщина, етнічна спорідненість, розвиток контактів між людьми, співпраця у сферах освіти, культури, туризму	Посилюють соціальну згуртованість, довіру між партнерами та формують довгострокову основу для розвитку транскордонних партнерств
Безпеково-гуманітарні	Потреби, спричинені воєнним станом: гуманітарна підтримка, відновлення територій, логістика, цивільний захист, стійкість громад	Сприяють переорієнтації транскордонного співробітництва на забезпечення безпеки, підвищення стійкості регіонів та післявоєнного відновлення

Джерело: сформовано автором на основі даних [14...18].

Наведена класифікація свідчить, що розвиток транскордонного співробітництва визначається взаємодією декількох взаємопов'язаних груп

драйверів, кожна з яких виконує окрему функцію у формуванні ефективної системи міжрегіональної взаємодії. Інституційно-правові та фінансово-економічні чинники створюють організаційні й ресурсні передумови реалізації спільних проєктів, тоді як інфраструктурні та соціокультурні драйвери забезпечують їх практичну результативність і довгострокову сталість.

Водночас сучасні умови воєнного стану істотно підвищили роль безпеково-гуманітарних драйверів, які сьогодні визначають нові пріоритети транскордонної співпраці, пов'язані зі зміцненням стійкості прикордонних територій, гуманітарною взаємодією та післявоєнним відновленням. Сукупний вплив зазначених драйверів формує основу для переходу від окремих локальних ініціатив до комплексної моделі транскордонного розвитку, що інтегрує економічні, соціальні, інституційні та безпекові компоненти державної регіональної політики.

Попри значний потенціал транскордонного співробітництва як інструменту регіонального розвитку та європейської інтеграції, його практична реалізація супроводжується низкою системних обмежень. Їх виникнення зумовлене відмінностями у нормативно-правовому регулюванні, недостатньою інституційною спроможністю учасників, фінансовими обмеженнями, станом прикордонної інфраструктури, а також сучасними безпековими викликами, пов'язаними з воєнним станом в Україні.

Комплексний аналіз цих бар'єрів дозволяє визначити ключові напрями удосконалення державної регіональної політики та механізмів управління транскордонними проєктами, що є необхідною передумовою підвищення їх результативності, табл. 2.

Представлена систематизація демонструє, що бар'єри розвитку транскордонного співробітництва мають комплексний та взаємопов'язаний характер, охоплюючи нормативно-правові, організаційні, фінансові, інфраструктурні, безпекові й соціокультурні аспекти. Особливої актуальності в сучасних умовах набувають безпекові та фінансові обмеження, які суттєво впливають на можливості реалізації спільних проєктів у прикордонних регіонах України.

Водночас значна частина визначених бар'єрів має інституційний характер і може бути мінімізована шляхом гармонізації законодавства з європейськими нормами, підвищення інституційної спроможності територіальних громад, розвитку професійних компетентностей у сфері управління міжнародними проєктами та модернізації прикордонної інфраструктури. Усунення або зниження впливу зазначених бар'єрів створює передумови для більш ефективної реалізації транскордонних проєктів, що актуалізує необхідність формування сучасних моделей управління, орієнтованих на інтегроване управління ризиками, координацію стейкхолдерів та забезпечення стійкості транскордонного партнерства.

Виходячи із вище наведеного зазначимо, що сучасна система транскордонного співробітництва формується під одночасним впливом

драйверів розвитку та стримуючих бар'єрів, які перебувають у постійній взаємодії.

Таблиця 2. Основні бар’єри розвитку транскордонного співробітництва в системі державної регіональної політики

Група бар’єрів	Основний зміст	Вплив на реалізацію транскордонного співробітництва
Нормативно-правові	Неповна гармонізація законодавства України із законодавством ЄС, складність процедур митного, санітарного та фітосанітарного контролю, нормативні обмеження щодо укладання та фінансування міжнародних угод територіальними громадами	Ускладнюють підготовку та реалізацію транскордонних проєктів, збільшують адміністративні витрати та тривалість погоджувальних процедур
Інституційно-управлінські	Недостатня інституційна спроможність органів місцевого самоврядування, дефіцит фахівців із проєктного менеджменту ЄС та іноземних мов, недостатня координація між центральними, регіональними та місцевими органами влади	Знижують якість підготовки проєктних заявок, ускладнюють управління міжнародними проєктами та міжвідомчу взаємодію
Фінансові	Обмежені можливості місцевих бюджетів щодо співфінансування, необхідність авансового фінансування проєктів, валютні та інфляційні ризики	Обмежують участь громад у грантових програмах, підвищують фінансові ризики та ускладнюють виконання проєктних зобов'язань
Інфраструктурні	Недостатня пропускна спроможність пунктів пропуску, зношеність транспортної, логістичної та інженерної інфраструктури прикордонних територій	Збільшують часові та фінансові витрати на реалізацію спільних проєктів, знижують ефективність транскордонної взаємодії
Безпекові	Воєнний стан, загрози безпеці учасників проєктів, обмеження мобільності населення, руйнування прикордонної інфраструктури	Обмежують можливість реалізації міжнародних заходів, підвищують рівень проєктних ризиків та потребують адаптації механізмів управління
Соціокультурні та комунікаційні	Мовні труднощі, відмінності адміністративних культур, процедур прийняття рішень, історичні стереотипи між окремими громадами	Ускладнюють комунікацію між партнерами, уповільнюють формування довіри та знижують ефективність міжнародної співпраці

Джерело: сформовано автором на основі даних [14...18].

Якщо драйвери створюють передумови для розширення міжнародної співпраці, залучення інвестицій та розвитку прикордонних територій, то бар'єри

визначають рівень ризиків, організаційних обмежень і ресурсних втрат під час реалізації проєктів. У нинішніх умовах це свідчить про необхідність переходу від традиційного адміністративного управління транскордонними програмами до інтегрованих моделей управління, що поєднують стратегічне планування, ризик-менеджмент, цифрові інструменти підтримки прийняття рішень, координацію стейкхолдерів та механізми забезпечення стійкості проєктів.

З урахуванням виявлених драйверів розвитку та системних бар'єрів реалізації транскордонного співробітництва доцільним є формування комплексу пріоритетних напрямів удосконалення державної регіональної політики, спрямованих на підвищення ефективності функціонування механізмів транскордонної взаємодії, посилення інституційної спроможності прикордонних територій та забезпечення їх сталого розвитку в умовах європейської інтеграції й післявоєнного відновлення України.

Першочерговим напрямом має стати посилення інституційної спроможності територіальних громад прикордонних регіонів. Значна частина громад, особливо невеликих і сільських, не володіє достатнім кадровим та організаційним потенціалом для самостійної підготовки конкурентоспроможних проєктних заявок, управління міжнародними грантами та координації діяльності партнерів з інших держав. У зв'язку з цим доцільним є створення або розширення мережі агенцій регіонального розвитку, офісів міжнародного співробітництва та центрів підтримки транскордонних проєктів, які виконуватимуть функції методичного супроводу, проєктного консалтингу, навчання персоналу, пошуку міжнародних партнерів, моніторингу грантових програм та поширення успішних практик реалізації транскордонних ініціатив. Це дозволить суттєво підвищити якість проєктного менеджменту та збільшити частку успішно профінансованих проєктів.

Не менш важливим напрямом є удосконалення механізмів фінансового забезпечення транскордонних проєктів. Незважаючи на значні обсяги грантової підтримки, що надається програмами ЄС, суттєвою проблемою для українських громад залишається забезпечення необхідного рівня співфінансування та покриття витрат на початкових етапах реалізації проєктів. Доцільним є розширення можливостей Державного фонду регіонального розвитку, запровадження спеціальних державних програм підтримки транскордонних ініціатив, створення механізмів пільгового кредитування або фондів попереднього фінансування грантових проєктів. Дані заходи дадуть змогу суттєво знизити фінансові ризики органів місцевого самоврядування та забезпечити ширшу участь громад у програмах Interreg NEXT та інших європейських фінансових інструментах.

Наступним пріоритетом виступає подальша гармонізація нормативно-правової бази України із законодавством ЄС. Насамперед це стосується процедур прикордонного, митного, ветеринарного, фітосанітарного та екологічного контролю, які безпосередньо впливають на швидкість реалізації транскордонних проєктів. Важливим завданням залишається спрощення адміністративних процедур, цифровізація документообігу, розширення

практики взаємного визнання окремих контрольних процедур, а також подальша імплементація положень глави 27 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Гармонізація законодавства сприятиме скороченню адміністративних бар'єрів, зменшенню транзакційних витрат і підвищенню рівня інтегрованості прикордонних територій до європейського економічного простору.

В умовах повномасштабної війни особливої актуальності набуває інтеграція завдань післявоєнного відновлення прикордонних територій у систему транскордонного співробітництва. Сучасні програми міжнародної допомоги дедалі більше орієнтуються не лише на розвиток інфраструктури, а й на підвищення стійкості регіонів до кризових явищ, зміцнення систем цивільного захисту, розвиток медичної, соціальної та гуманітарної інфраструктури. У зв'язку з цим регіональні стратегії розвитку та плани відновлення мають бути узгоджені з пріоритетами програм Interreg NEXT, що дозволить забезпечити комплексне використання міжнародної фінансової підтримки, уникнути дублювання заходів та сформувати єдину систему стратегічного планування розвитку прикордонних територій.

Важливим напрямом удосконалення державної регіональної політики є розвиток цифрових інструментів підтримки транскордонного співробітництва. Цифрова трансформація управління створює нові можливості для координації діяльності міжнародних партнерів, автоматизації документообігу та забезпечення прозорості використання грантових коштів. Доцільним є створення єдиної цифрової екосистеми транскордонного співробітництва, яка включатиме державний реєстр транскордонних проєктів, інтегровані бази потенційних партнерів, електронні платформи підготовки грантових заявок, системи моніторингу реалізації проєктів у режимі реального часу, інформаційно-аналітичні панелі оцінювання результативності та цифрові сервіси управління ризиками. Впровадження таких інструментів сприятиме скороченню комунікаційних бар'єрів, підвищенню відкритості процесів управління, покращенню координації між усіма учасниками транскордонної взаємодії та формуванню єдиного інформаційного простору реалізації міжнародних проєктів.

Окремим стратегічним напрямом має стати розвиток людського капіталу та професійних компетентностей у сфері транскордонного проєктного менеджменту. Ефективність використання фінансових інструментів ЄС значною мірою залежить від рівня підготовки персоналу органів державної влади, місцевого самоврядування, агенцій регіонального розвитку та інших учасників транскордонного співробітництва. Доцільним є впровадження систематичних програм підвищення кваліфікації, сертифікації фахівців з управління міжнародними проєктами, навчання сучасним цифровим інструментам, методологіям управління ризиками, фінансового менеджменту та міжкультурної комунікації. Формування професійного кадрового потенціалу забезпечить підвищення якості підготовки проєктних пропозицій, ефективності управління міжнародними консорціумами та результативності реалізації транскордонних програм.

Удосконалення державної регіональної політики у сфері транскордонного співробітництва має здійснюватися на засадах комплексності, інтегрованості та цифрової трансформації управління. Запропоновані напрями охоплюють інституційні, фінансові, нормативно-правові, кадрові, цифрові та безпекові аспекти розвитку транскордонної взаємодії й спрямовані на створення цілісної системи підтримки міжнародних проєктів. Їх реалізація сприятиме підвищенню інституційної спроможності прикордонних територій, ефективнішому використанню фінансових ресурсів ЄС, посиленню стійкості регіонів та формуванню сучасної моделі транскордонного співробітництва як одного з ключових інструментів реалізації державної регіональної політики України.

Висновки. Проведене дослідження підтвердило, що транскордонне співробітництво є одним із ключових інструментів реалізації державної регіональної політики України, який забезпечує розвиток прикордонних територій, сприяє поглибленню європейської інтеграції, підвищенню інвестиційної привабливості регіонів та зміцненню міжрегіональних соціально-економічних зв'язків. Його ефективність визначається комплексною взаємодією інституційних, фінансових, інфраструктурних, соціокультурних і безпекових чинників, що формують сучасне середовище реалізації транскордонних проєктів.

У результаті дослідження систематизовано основні драйвери розвитку транскордонного співробітництва, до яких віднесено інституційно-правові, фінансово-економічні, інфраструктурні, соціокультурні та безпеково-гуманітарні чинники, а також визначено ключові бар'єри, що стримують його розвиток: нормативно-правові, інституційно-управлінські, фінансові, інфраструктурні, безпекові та соціокультурні. Встановлено, що найбільш суттєвий вплив на сучасному етапі здійснюють безпекові ризики, обмеженість фінансових ресурсів територіальних громад та недостатня інституційна спроможність органів місцевого самоврядування щодо підготовки й реалізації міжнародних проєктів.

Обґрунтовано, що підвищення результативності транскордонного співробітництва потребує комплексного вдосконалення державної регіональної політики, яке має охоплювати зміцнення інституційної спроможності територіальних громад, розвиток системи професійної підготовки фахівців з міжнародного проєктного менеджменту, удосконалення механізмів співфінансування транскордонних проєктів, гармонізацію нормативно-правової бази з вимогами ЄС, цифровізацію процесів управління міжнародними програмами та інтеграцію завдань повоєнного відновлення до стратегій транскордонного розвитку.

Перспективи подальших досліджень доцільно пов’язати з розробленням науково-методичних підходів до оцінювання ефективності державної регіональної політики у сфері транскордонного співробітництва, формуванням системи інтегральних показників оцінювання результативності транскордонних проєктів, створенням моделей управління ризиками транскордонних проєктів в умовах воєнного стану, а також розробленням цифрових систем підтримки

прийняття управлінських рішень щодо планування, моніторингу та оцінювання реалізації програм транскордонного співробітництва. Окремим перспективним напрямом є дослідження впливу транскордонного співробітництва на забезпечення стійкості прикордонних територій, їх соціально-економічне відновлення та інтеграцію України до європейського регіонального простору.

Фінансування. *Автор заявляє, що дослідження виконано без зовнішнього фінансування.*

Конфлікт інтересів. *Автор заявляює про відсутність конфлікту інтересів.*

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про транскордонне співробітництво» № 1861-IV від 24.06.2004. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-15#Text (дата звернення: 26.07.2026).

2. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, від 27.06.2014. Глава 27 «Транскордонне та регіональне співробітництво». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (дата звернення: 26.07.2026).

3. Мікула Н. А. Міжтериторіальне та транскордонне співробітництво: монографія. Львів: Інститут регіональних досліджень НАН України, 2004. 395 с. URL: https://nvd-nanu.org.ua/464f16ae-b4a3-620f-c0a2-51dc647bcf50/ (дата звернення: 26.07.2026).

4. Мікула Н. А., Толкованов В. В. Транскордонне співробітництво: посібник. Київ: Крамар, 2011. 259 с. URL: https://nvd-nanu.org.ua/6bd6c784-2666-09e5-eb8e-30537b56e193/ (дата звернення: 26.07.2026).

5. Олдак, Л., Гунько, Л., & Шевкун, А. Державне регулювання транскордонного співробітництва на регіональному рівні. *Ефективність державного управління*. 2023. № (66), С. 127–137. DOI: https://doi.org/10.33990/2070-4011.66.2021.233467 (дата звернення: 26.07.2026).

6. Дунська А.Р., Жалдак Г.П. Транскордонне співробітництво: сутність та перспективи розвитку. *Підприємництво та інновації.* 2019. Вип. 7. С. 56–64. DOI: https://doi.org/10.37320/2415-3583/7.9 (дата звернення: 26.07.2026).

7. Головчанська В. І. Європейський досвід транскордонного співробітництва та можливості його використання в Україні. *Регіональна економіка.* 2024. № 4. С. 137–145. DOI: https://doi.org/10.36818/1562-0905-2024-4-15 (дата звернення: 26.07.2026).

8. Гавкалова Н. Л., Сиромолот Е. А., Рамірес М. Г., Муллан К., Литовченко Є. Сутність інструменту доброго врядування «Територіальне та транскордонне співробітництво» Ради Європи для регіонального розвитку: огляд літератури. *Development Management*. 2024. Т. 23, № 2. DOI: https://doi.org/10.57111/devt/2.2024.56 (дата звернення: 26.07.2026).

9. Perkmann M. Cross-Border Regions in Europe: Significance and Drivers of Regional Cross-Border Co-operation. *European Urban and Regional Studies*. 2003. Vol. 10, No. 2. P. 153–171. DOI: https://doi.org/10.1177/0969776403010002004 (дата звернення: 26.07.2026).

10. Sohn C. Modelling Cross-Border Integration: The Role of Borders as a Resource. *Geopolitics.* 2014. Vol. 19, No. 3. P. 587–608. DOI: https://doi.org/10.1080/14650045.2014.913029 (дата звернення: 26.07.2026).

11. Böhm H. Czech–Polish Cross-Border (Non) Cooperation in the Field of the Labour Market: Why Does It Seem to Be Un-De-Bordered? *Sustainability.* 2019. Vol. 11, No. 10. Article 2855. DOI: https://doi.org/10.3390/su11102855 (дата звернення: 26.07.2026).

12. Wróblewski Ł., Dacko-Pikiewicz Z., Cuyler A. Euroregion as an Entity Stimulating the Sustainable Development of the Cross-Border Market for Cultural Services in a City Divided by a Border. *Sustainability*. 2019. Vol. 11, No. 8. Article 2232. DOI: https://doi.org/10.3390/su11082232 (дата звернення: 26.07.2026).

13. Basboga K. The Role of Open Borders and Cross-Border Cooperation in Regional Growth across Europe. Regional Studies, Regional Science. 2020. DOI: https://doi.org/10.1080/21681376.2020.1842800 (дата звернення: 26.07.2026).

14. Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями від 21.05.1980 (Мадридська конвенція). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_106 (дата звернення: 26.07.2026).

15. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 05.08.2020 № 695. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-п (дата звернення: 26.07.2026).

16. Про затвердження Державної програми розвитку міжнародного територіального співробітництва на 2025–2027 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 12.12.2025 № 1647. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1647-2025-п (дата звернення: 26.07.2026).

17. Про затвердження Державної програми розвитку транскордонного співробітництва на 2021–2027 роки: Постанова Кабінету Міністрів України. URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnoyi-programi-rozvitku-transkordonnogo-s140421 (дата звернення: 26.07.2026).

18. Interreg NEXT Poland–Ukraine 2021–2027: About the Programme. URL: https://pl-ua.eu/en/programme/about-the-programme/ (дата звернення: 26.07.2026).

REFERENCES

1. Law of Ukraine No. 1861-IV of June 24, 2004 *"Pro transkordonne spivrobitnytstvo"* [On Cross-Border Cooperation]. Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-15#Text (accessed July 26, 2026) [in Ukrainian].

2. Uhoda pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu, z odniiei storony, ta Yevropeiskym Soiuzom, Yevropeiskym spivtovarystvom z atomnoi enerhii i

yikhnimy derzhavamy-chlenamy, z inshoi storony [Association Agreement between Ukraine, of the one part, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their Member States, of the other part]. (2014, June 27). *Chapter 27 "Transkordonne ta rehionalne spivrobitnytstvo"* [Cross-border and regional cooperation]. Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (accessed July 26, 2026) [in Ukrainian].

3. Mikula, N. A. (2004). *Mizhterytorialne ta transkordonne spivrobitnytstvo: monohrafiia* [Interterritorial and cross-border cooperation: Monograph]. Lviv: Instytut rehionalnykh doslidzhen NAN Ukrainy, 395 p. Available at: https://nvd-nanu.org.ua/464f16ae-b4a3-620f-c0a2-51dc647bcf50/ (accessed July 26, 2026) [in Ukrainian].

4. Mikula, N. A., & Tolkovanov, V. V. (2011). *Transkordonne spivrobitnytstvo: posibnyk* [Cross-border cooperation: Textbook]. Kyiv: Kramar, 259 p. Available at: https://nvd-nanu.org.ua/6bd6c784-2666-09e5-eb8e-30537b56e193/ (accessed July 26, 2026) [in Ukrainian].

5. Oldak, L., Hunko, L., & Shevkun, A. (2023). Derzhavne rehuliuvannia transkordonnoho spivrobitnytstva na rehionalnomu rivni [State regulation of cross-border cooperation at the regional level]. *Efektyvnist derzhavnoho upravlinnia*, no. 66, pp. 127–137. DOI: https://doi.org/10.33990/2070-4011.66.2021.233467 (accessed July 26, 2026) [in Ukrainian].

6. Dunska, A. R., & Zhaldak, H. P. (2019). Transkordonne spivrobitnytstvo: sutnist ta perspektyvy rozvytku [Cross-border cooperation: Essence and development prospects]. *Pidpryiemnytstvo ta innovatsii*, no. 7, pp. 56–64. DOI: https://doi.org/10.37320/2415-3583/7.9 (accessed July 26, 2026) [in Ukrainian].

7. Holovchanska, V. I. (2024). Yevropeiskyi dosvid transkordonnoho spivrobitnytstva ta mozhlyvosti yoho vykorystannia v Ukraini [European experience of cross-border cooperation and the possibilities of its use in Ukraine]. *Rehionalna ekonomika*, no. 4, pp. 137–145. DOI: https://doi.org/10.36818/1562-0905-2024-4-15 (accessed July 26, 2026) [in Ukrainian].

8. Havkalova, N. L., Syromolot, E. A., Ramires, M. H., Mullan, K., & Lytovchenko, Ye. (2024). Sutnist instrumentu dobroho vriaduvannia "Terytorialne ta transkordonne spivrobitnytstvo" Rady Yevropy dlia rehionalnoho rozvytku: ohliad literatury [The essence of the Council of Europe good governance tool "Territorial and cross-border cooperation" for regional development: A literature review]. *Development Management*, vol. 23, no. 2. DOI: https://doi.org/10.57111/devt/2.2024.56 (accessed July 26, 2026) [in Ukrainian].

9. Perkmann, M. (2003). Cross-border regions in Europe: Significance and drivers of regional cross-border co-operation. *European Urban and Regional Studies*, vol. 10, no. 2, pp. 153–171. DOI: https://doi.org/10.1177/0969776403010002004 (accessed July 26, 2026).

10. Sohn, C. (2014). Modelling cross-border integration: The role of borders as a resource. *Geopolitics*, vol. 19, no. 3, pp. 587–608. DOI: https://doi.org/10.1080/14650045.2014.913029 (accessed July 26, 2026).

11. Böhm, H. (2019). Czech–Polish cross-border (non) cooperation in the field of the labour market: Why does it seem to be un-de-bordered? *Sustainability*, vol. 11, no. 10, art. 2855. DOI: https://doi.org/10.3390/su11102855 (accessed July 26, 2026).

12. Wróblewski, Ł., Dacko-Pikiewicz, Z., & Cuyler, A. (2019). Euroregion as an entity stimulating the sustainable development of the cross-border market for cultural services in a city divided by a border. *Sustainability*, vol. 11, no. 8, art. 2232. DOI: https://doi.org/10.3390/su11082232 (accessed July 26, 2026).

13. Basboga, K. (2020). The role of open borders and cross-border cooperation in regional growth across Europe. *Regional Studies, Regional Science*. DOI: https://doi.org/10.1080/21681376.2020.1842800 (accessed July 26, 2026).

14. *Yevropeiska ramkova konventsiia pro transkordonne spivrobitnytstvo mizh terytorialnymy obshchynamy abo vladamy* [European Outline Convention on Transfrontier Co-operation between Territorial Communities or Authorities] (Madrid Convention). (1980, May 21). Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_106 (accessed July 26, 2026) [in Ukrainian].

15. Cabinet of Ministers of Ukraine. Resolution No. 695 of August 5, 2020 *"Pro zatverdzhennia Derzhavnoi stratehii rehionalnoho rozvytku na 2021–2027 roky"* [On approval of the State Strategy for Regional Development for 2021–2027]. Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-п (accessed July 26, 2026) [in Ukrainian].

16. Cabinet of Ministers of Ukraine. Resolution No. 1647 of December 12, 2025 *"Pro zatverdzhennia Derzhavnoi prohramy rozvytku mizhnarodnoho terytorialnoho spivrobitnytstva na 2025–2027 roky"* [On approval of the State Program for the Development of International Territorial Cooperation for 2025–2027]. Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1647-2025-п (accessed July 26, 2026) [in Ukrainian].

17. Cabinet of Ministers of Ukraine. Resolution *"Pro zatverdzhennia Derzhavnoi prohramy rozvytku transkordonnoho spivrobitnytstva na 2021–2027 roky"* [On approval of the State Program for the Development of Cross-Border Cooperation for 2021–2027]. Available at: https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennia-derzhavnoyi-programi-rozvitku-transkordonnogo-s140421 (accessed July 26, 2026) [in Ukrainian].

18. Interreg NEXT Poland–Ukraine 2021–2027. (n.d.). *About the programme.* Available at: https://pl-ua.eu/en/programme/about-the-programme/ (accessed July 26, 2026).